

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

THE PREPARATION OF FUTURE EDUCATORS FOR ENVIRONMENTAL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

У статті висвітлюється проблема підготовки майбутніх вихователів до екологічного виховання дошкільників. Визначено особливості організації фахової підготовки майбутніх вихователів до формування у дітей дошкільного віку основ екологічної культури. У статті проаналізовано сучасний стан проблеми еколого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців дошкільної галузі. Автори акцентують увагу на вагомості екологічного виховання підростаючого покоління, як запоруки формування екологічно свідомої поведінки в природному довкіллі. У статті наголошується, що фахівці дошкільної освіти покликані забезпечити вирішення цього непростого завдання і задля цього повинні оволодіти необхідною інформацією, яка представлена в низці освітніх компонентів навчальних планів педагогічних закладів вищої освіти, зокрема такі як «Основи медичних знань», «Основи безпеки життєдіяльності», «Основи природознавства з методикою ознайомлення з природою» та ін. У статті розглядаються особливості міжпредметних зв'язків у підготовці майбутніх вихователів до формування екологічно відповідальної поведінки у дітей. Ці зв'язки базуються на активній навчальній діяльності студентів, їхньому вмінні творчо мислити та формуванні усвідомленого ціннісного ставлення до особистого здоров'я, життя та навколишнього середовища. Представлено ідеї видатних педагогів минулого, такі як Я. Коменський, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін., які у своїй праці розкривали значення природи у вихованні дитини. Розкрито погляди сучасних науковців таких як А. Ващенко, Г. Беленька, Н. Горюха, Н. Лисенко, З. Пlochий, Н. Яришева та ін. на проблему екологічної підготовки майбутніх вихователів до екологічного виховання дітей дошкільного віку. Аналіз науково-педагогічних досліджень свідчить, що досягнення рівня екологічного стилю мислення та гармонійного розвитку особистості є критерієм ефективності організації всього освітнього процесу в закладі дошкільної освіти.

Ключові слова: професійна підготовка, еколого-педагогічна підготовка, екологічна освіта, екологічна культура, майбутні вихователі, заклад дошкільної освіти, діти

дошкільного віку, природне довкілля, педагогічна система підготовки.

The problem of training future educators for environmental education of preschoolers is highlighted in this article. The peculiarities of the organization of professional training of future educators for the formation of the basics of environmental culture in preschool children are determined. The article analyzes the current state of the problem of environmental-pedagogical training of future preschool specialists. The authors emphasize the importance of ecological education of the younger generation as a key to the formation of ecologically conscious behavior in the natural environment. The article emphasizes that preschool education specialists are called to provide a solution to this difficult task and for this they must master the necessary information, which is presented in a number of educational components of the curricula of pedagogical institutions of higher education, in particular such as «Basics of medical knowledge», «Basics of life safety», «Fundamentals of natural science with methods of getting to know nature» and others. The article examines the peculiarities of interdisciplinary connections in the preparation of future educators for the formation of environmentally responsible behavior in children. These connections are based on the active educational activity of students, their ability to think creatively and the formation of a conscious value attitude towards personal health, life and the environment. The ideas of prominent teachers of the past, such as Ya. Komenskiy, S. Rusova, V. Sukhomlynskiy, K. Ushinskiy, etc., who in their works revealed the importance of nature in child education, are presented. The views of modern scientists such as A. Vashchenko, H. Belenka, N. Horopakh, N. Lysenko, Z. Plokhii, N. Yarysheva, etc. are revealed. The analysis of scientific and pedagogical research shows that achieving the level of ecological thinking style and harmonious personality development is a criterion for the effectiveness of the organization of the entire educational process in the preschool education institution.

Key words: professional training, ecological-pedagogical training, ecological education, ecological culture, future educators, preschool education institution, preschool children, natural environment, pedagogical system of training.

УДК 378:371.13:502/504-053.4
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/74.24>

Зданевич Л.В.,

докт. пед. наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Розгон В.В.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Миськова Н.М.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Наразі екологічне виховання набуває великого значення, адже воно є ключовою умовою для формування гармонійно розвиненої особистості. Заклад дошкільної освіти є першою ланкою в системі безперервної освіти в Україні, тому екологічне виховання слід починати ще з дошкільного віку. Саме в цей період дитина отримує перші емоційні враження від природи, формує уявлення про різні форми життя, закладаючи основи екологічного мислення, свідомості та початкові елементи екологічної культури.

В контексті означеної проблеми роль вихователя в процесі екологічного виховання дітей дошкільного віку відіграє неабияку роль, адже саме в закладі дошкільної освіти дитина перебуває більше часу аніж вдома, відтак виховання культури поведінки загалом та в природі, зокрема, здійснюється в процесі цілеспрямованого впливу вихователя на дитину як в повсякденному житті так і під час спеціально організованих занять [1]. Фахівці дошкільної освіти покликані забезпечити вирішення означеного завдання і задля цього

повинні оволодіти усією необхідною інформацією під час професійної підготовки у закладі вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить, що дослідженню проблеми підготовки майбутніх вихователів у педагогічних закладах вищої освіти присвячено праці багатьох науковців. Сучасні дослідження, що розглядають різні аспекти підготовки фахівців дошкільного профілю, висвітлено в роботах Г. Беленької (формування професійної компетентності), Н. Лисенко, З. Плохій (підготовка вихователів до організації еколого-дослідницької діяльності дітей у природі), Н. Грами (теоретико-методичні основи професійної підготовки педагога-вихователя дошкільного закладу до економічного виховання дітей) та інших [3; 6; 7].

Проблемою екологічного виховання дітей дошкільного віку займалися видатні педагоги минулого, такі як Я. Коменський, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін., які у своїх працях розкривали значення природи у вихованні дитини. Сьогодні багато науковців та педагогів-практиків також присвячують свої дослідження цій темі, серед них: А. Ващенко, Г. Беленька, Н. Горопаха, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Яришева та інші [1; 3; 4; 6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вагомість та актуальність проблеми професійної підготовки майбутніх вихователів до екологічного виховання дітей дошкільного віку не викликає сумніву. Саме тому вважаємо за доцільне проаналізувати, систематизувати низку наукових досліджень з метою активізації пошуку актуальних шляхів її вирішення.

Мета статті – дослідити обґрунтування проблеми професійної підготовки майбутніх вихователів до екологічного виховання дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дошкільний вік є ключовим етапом у формуванні екологічного світогляду, оскільки він передбачає створення основ для гуманної взаємодії з природним середовищем. Потреба в екологічному вихованні виникає через глобальну екологічну кризу, корені якої лежать у діяльності людини. Саме в дошкільному віці в результаті екологічного виховання, як цілеспрямованого процесу, закладаються основи екологічних знань та формується ставлення до природи, що є важливим кроком у розвитку екологічної свідомості та екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку [5].

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні спрямовує сучасних педагогів на завдання та зміст екологічного виховання дітей дошкільного віку, що включає формування екологічної культур та свідомості. Це передбачає навчання дітей розуміти взаємозв'язок між рослинним і тваринним світом, усвідомлення впливу людини на природу;

розвиток у дітей почуття турботи та співчуття до всього живого, здатності поставити себе на місце квітки чи тварини; формування вміння помічати та цінувати красу навколишнього світу. Крім того, важливо навчити дітей любити і захищати природу не лише словами, але й конкретними діями, допомагаючи рослинам, тваринам, птахам та іншим живим істотам. Стимулювання емоційної реакції на різноманітні природні явища сприяє виникненню бажання захоплюватися та насолоджуватися ними, а також виражати свої почуття через художнє слово [2].

Реалізувати означені напрями екологічного виховання здатен лише компетентний вихователь, який сам володіє необхідними знаннями, вміннями та навичками екологічно-доцільної поведінки, а відтак в нього сформована екологічна та культура та свідомість.

Екологічна культура, якщо розглядати її в широкому соціальному контексті, сьогодні повинна сприйматися як один з важливих елементів кваліфікаційної характеристики фахівця дошкільної освіти. Це включає рівень педагогічної кваліфікації та майстерності вихователів, а також їхню загальну і спеціальну підготовку до екологічного виховання. Еколого-педагогічна підготовка передбачає володіння певними знаннями у цій галузі, розуміння ключових положень та наукових основ вивчення, охорони і збереження природи, а також усвідомлення важливості природного середовища [6].

Безсумнівно, важливим аспектом у загальній і спеціальній підготовці вихователів дошкільних закладів є їхнє глибоке розуміння взаємодії суспільства з навколишнім середовищем як на рівні окремих регіонів, так і всієї України. Це включає знання про об'єкти охорони живої і неживої природи у своєму районі, а також розуміння змісту та значення Червоної книги на всіх рівнях її видання та інших важливих аспектів екологічної освіти [7].

Еколого-педагогічна підготовка вихователя передбачає високий рівень його громадської та професійної відповідальності за стан, збереження та охорону навколишнього середовища. Громадська позиція вихователя виявляється через конкретні практичні дії, спрямовані на збереження природи. Така підготовка допомагає вихователю усвідомити важливість і необхідність передавання своїх знань дітям та їхнім батькам, а також стимулює творчий пошук різних форм природоохоронної діяльності в мікрорайоні, місті чи селі, залучаючи до цього широкі верстви населення [6].

Поряд із узагальненими теоретичними знаннями з охорони природи, педагог повинен також знати й популяризувати історію та сучасний стан екологічних проблем у своєму рідному краї. Важливо, щоб він вмів аргументувати необхідність екологічної освіти для всіх вікових груп населення.

Результати дослідження Н. Лисенко, на нашу думку, є надзвичайно важливими, адже в них обґрунтовано систему формування еколого-педагогічної культури як ключового елементу професійної підготовки вихователів дошкільних закладів. У цьому дослідженні визначено завдання еколого-педагогічної підготовки вихователя дошкільного закладу, зокрема: встановлення екологічного змісту для кожної професійної дисципліни природничого та методичного блоків; виділення основних можливих форм і засобів роботи зі студентами для засвоєння екологічних знань; а також визначення видів діяльності дітей, яким слід надавати перевагу в процесі екологічного виховання [7].

Комплексна підготовка педагогів дошкільної освіти, зокрема в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії, включає вивчення кількох природничих дисциплін, зокрема основ природознавства та методики ознайомлення дітей з природою, методики екологічного виховання, а також предметів, пов'язаних з екологічним вихованням: основ медичних знань, основ безпеки життєдіяльності (БЖД), основ екології. Ці предмети забезпечують студентам глибоке усвідомлення зв'язків та взаємозалежностей у природі, що є основою для формування екологічно вихованої особистості.

Під час вивчення дисциплін «Основи екології» та «Основи безпеки життєдіяльності» студенти виконують лабораторні та практичні завдання, переглядають документальні фільми та слайди, які ілюструють дію екологічних законів, вплив небезпечних природних явищ на здоров'я та життя людей, а також вплив людської діяльності на природу. Важливу роль у формуванні екологічних знань і навичок відіграють диспути зі студентами на ці теми. Під час диспутів створюються передумови для розширення екологічного кругозору та підвищення відповідальності особистості через психологічну, організаційну та пошукову діяльність. Крім того, науково-пошукові та науково-експериментальні дослідження студентів також сприяють поглибленню їхніх екологічних знань.

Ефективність самостійної роботи студентів у навчальному процесі можна забезпечити за умови наявності відповідної науково-методичної бази. У рамках курсу «Основи природознавства з методикою ознайомлення з природою» широко використовуються спеціально розроблені посібники, хрестоматійні та енциклопедичні матеріали. Під час самостійної роботи особлива увага приділяється підбору практичного матеріалу для роботи з дошкільниками, що сприяє засвоєнню екологічних знань та формуванню екологічної культури. Студенти розробляють правила поведінки в природі, аналізують позитивний та негативний вплив окремих природних факторів на життя і здоров'я людини тощо.

На заняттях з методики ознайомлення з природою студенти розігрують педагогічні ситуації та моделюють роботу з дітьми, визначаючи освітні завдання, спрямовані на природоохоронну освіту та формування екологічної культури у дошкільників. Під час педагогічної практики студенти набувають навичок складання планів, правильного вибору засобів охорони навколишнього середовища, а також проведення тематичних заходів, під час яких діти вдосконалюють свої вміння застосовувати екологічні знання у повсякденному житті.

Формування еколого-педагогічної культури майбутнього спеціаліста залучає всіх викладачів, але ключову роль відіграє викладання основ природознавства з методикою ознайомлення з природою. Це пов'язано з інтеграцією попередньо здобутих знань, умінь і навичок у єдину, логічно завершену структуру – еколого-педагогічну культуру [1].

Висновки. Таким чином, організований навчальний процес стає основним фактором у формуванні цієї культури. Ми розглядаємо процес формування еколого-педагогічної культури майбутніх педагогів як комплексну організацію їх діяльності, що включає взаємозв'язок теоретичного і практичного навчання, а також творчу співпрацю викладача зі студентами у організації та виконанні самостійної роботи. У подальшій роботі буде визначено найбільш ефективні організаційні форми та методи роботи зі студентами щодо формування екологічної свідомості у дітей дошкільного віку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андреева Т. Т. Витоки методики ознайомлення дітей з природою. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: [зб. наук. праць за матеріалами всеукраїнської наук.-практ. конф.]. Вип. 9. К., 2006. С. 3.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/605/0be/86b/6050be86b4f68482865820.pdf>
3. Бєленька Г., Науменко Т., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи: методичний посібник для вихователів дітей дошкільного віку. К. : Генеза, 2013. 115 с.
4. Вашак О. О. Підготовка майбутніх педагогів до екологічного виховання дітей дошкільного віку. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти : [зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф.]. Х., 2011. Вип. LVIII, Ч I. С. 212–216.
5. Вороніна Л. Екологічне виховання: сучасні аспекти: Шкіл. світ. 2002. № 38. 83 с.
6. Лисенко Н. Еко-око: дошкільник пізнає світ природи : навчально-методичний посібник. К. : Слово, 2015. 352 с.
7. Лисенко Н. В. Деякі аспекти вирішення проблеми еколого-педагогічної підготовки фахівців дошкільного профілю у світовій науковій думці : [збірник удосконалення професійної підготовки спеціалістів дошкільного профілю]. К., 1996. С. 93–107.